EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNTA

LISÄLAUSUNTO

**VNS 13/2022 vp Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta**

25.1.2023

## 1. Rangaistuksen tarkoitus

Lakivaliokunnan kuulemisessa nousi esille kysymys rankaisemisen olemuksesta ja tarkoituksesta. Vastaan lyhyesti. Laajemmin aihepiiristä on kirjoitettu muun muassa teoksissa Rikosoikeus, rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano (2022) ja Rikosoikeuden yleinen osa, Vsstuuoppi (2019) joissa kummassakin olen yhtenä kirjoittajana.

Rankaisemisen olemukseen kuuluu piinan tai kärsimyksen tuottaminen, jotta rangaistukseen sisältyvä moite olisi uskottava. Kärsimys vaihtelee sakon aiheuttamasta varallisuuden vähentymisestä aina elinkautiseen vankeuteen, mutta kaikissa rangaistusmuodoissa on mukana tarkoituksellisesti aiheutettu epämukava tunne, piina tai kärsimys. Rangaistuksella osoitetaan moite rikokseen syyllistyneelle. Rankaiseminen on oikeusvaltiossa valtion monopoli. Rankaisemalla yhteiskunta osoittaa, ettei lakia voi rangaistuksetta loukata ja ettei lakia rikkomalla pääse parempaan asemaan kuin sitä noudattamalla.

Rankaisemisella pidetään yllä ihmisten luottamusta oikeusjärjestelmän kykyyn reagoida lain rikkomiseen. Tästä syystä rangaistuksissa pitää olla tietty taso, uskottavuuden vahvistamiseksi. Etenkin henkeen, terveyteen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kajoavien rikosten rankaisemisessa on läsnä myös sovituksen ajatus. Vain riittävän ankara rangaistus hyvittää rikoksen uhrin sovituksen tarpeen. Yleisesti ottaen merkittävin tekijä rikosten ennalta ehkäisyssä rikosoikeuden keinoin on kuitenkin kiinnijäämisen riskillä. Tästä syystä koko rikosketjun pitää toimia ilman sanottavia viiveitä. Tehokas ja ajantasainen rikosvastuun toteuttaminen on välttämätöntä rikosoikeudellisen järjestelmän ennalta estävän vaikutuksen aikaansaamiseksi.

Rangaistusten täytäntöönpano on puolestaan järjestettävä sellaiseksi, että se motivoi rikokseen syyllistynyttä muuttamaan elämäntapaansa niin, ettei hän syyllistyisi uudelleen ainakaan vakaviin rikoksiin. Tähän pyritään yhdyskuntarangaistuksilla, avovankiloilla ja ehdonalaisen vapauden valvonnalla. On tuomitun oman valinnan varassa, haluaako hän toimintatapaansa muuttaa. Ketään ei voida pakottaa muuttumaan paremmaksi ihmiseksi. Järjestelmän uskottavuuden kannalta olennaisin seikka ei ole rikosten uusimisen yleisyys tai vähäisyys vaan se, että rikokset pystytään selvittämään ja rikoksentekijät saadaan tehokkaasti tuomituiksi, rikoksen vakavuuteen suhteutettuun, tarvittaessa ankaraan rangaistukseen.

## 2. Oikeustieteellisen koulutuksen työelämälähtöisyys

Itä-Suomen yliopistossa on toteutettu työelämälähtöisyyttä lukuisilla opintojaksoilla. Otan tähän mukaan oman oppiaineeni, rikos- ja prosessioikeuden. Rikosoikeuden toisella kurssilla (peruskurssin jälkeen) on mukana oikeussaliviestinnän dosentti. Opiskelijat ratkaisevat parityönä vaativia oikeustapauksia ja esittävät tuotoksensa suullisesti seminaarissa, jossa arvioidaan myös suullinen esitys. Esitutkinta- ja pakkokeinojen opintojaksolla on yhtenä opettajana syyttäjä. Pääkäsittelyseminaarissa opiskelijat simuloivat oikeaa oikeudenkäyntiä. Sovittelun opintojaksosta vastaavat kaksi käräjätuomaria ja asianajaja. Tällä kurssilla opiskelijat toimivat sovittelijoina ja sovittelun osapuolina. Ennen koronaepidemiaa esitutkinta- ja pakkokeinojen opintojaksoon sisältyi vapaaehtoinen vierailu oikeuslääketieteen laitoksella ja tutustuminen oikeuslääketieteelliseen ruumiinavaukseen (tämä vierailu on ollut koronan takia tauolla). Ulkomaalaisoikeuden opinnoissa toimii opettajana hallinto-oikeustuomari ja Maahanmuuttoviraston työntekijä. Oikeuspsykologian laajat opinnot päättyvät työelämälähtöiseen seminaariin. Opintoihin on mahdollista sisällyttää 1–2 harjoittelujaksoa tuomioistuimissa, syyttäjälaitoksessa, asianajotoimistoissa tai poliisilaitoksilla. On myös mahdollista sisällyttää opintoihin asianajatutkinnon suorittaminen.

Näillä toimilla on pyritty paitsi lisäämään opiskelijoiden työelämävalmiuksia, myös lisäämään opintojen vetovoimaa. Opinnoista on myös käyty kertomassa yliopiston lähialueen lukioissa.

## 3. Avoimen yliopiston opinnot OTM-tutkintoon johtavina opintoina

Avoimessa yliopistossa on mahdollisuus maksua vastaan suorittaa OTM-tutkinnon kursseja. Tulevana keväänä avoimen yliopiston väylän kautta otetaan OTM-tutkintoa suorittamaan 30 opiskelijaa, jotka ovat korkein arvosanoin suorittaneet ON-tutkintoon sisältyvät yleiset oikeusjärjestysopinnot.

Osa OTM-tutkinnon opiskelijoista (tänä vuonna 15) valitaan siirtohaulla HTM-tutkintoa suorittavista. HTM-tutkinnon sisällä on mahdollisuus suorittaa esimerkiksi rikos- ja prosessioikeuden opintoja noin 100 opintopistettä. Opintojaksot ovat samoja kuin OTM-tutkinnossa. Akateeminen rehtori Tapio Määttä on tehnyt valiokunnalle lähemmin selkoa HTM-tutkinnon sisällöstä. HTM-tutkintoa tai tutkinnon suorittaneiden olisi varsin luontevaa siirtyä muuntokoulutukseen opiskelemaan OTM-tutkintoa. Professori Tuula Linnan mainitsema vastaavuusongelma eri yliopistojen opinnoissa on olemassa. Jossain yliopistossa voi olla yksi laaja rikosoikeuden kurssi ja toisessa kaksi kurssia, joiden laajuus ylittää toisen yliopiston laajan kurssin oppimäärän. Opiskelijan vaihtaessa yliopistoa eri laajuisia opintojaksoja voi olla vaikea sovittaa yhteen. Tämä ongelma koskee kaikkia OTM-koulutusta tarjoavia yliopistoja. Havaintojeni mukaan aiempien oikeudellisten opintojen hyväksi lukeminen toimii kohtuullisesti Itä-Suomen yliopiston, Turun yliopiston ja Lapin yliopiston kesken.

**Matti Tolvanen**

**OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori**